

Yttrande över samråd från Havs- och vattenmyndigheten om förslag till havsplaner med miljökonsekvens-beskrivning och hållbarhetsbedömning (dnr 396-18)

Sammanfattning

ArtDatabanken anser att:

- Planerna behöver sträva efter en mer framåtsyftande planering för att klara en hållbar utveckling i Sveriges hav.
- Fler områden med användning natur (N) och särskild hänsyn till höga naturvärden (n) behövs i alla tre havsplanerna för att klara en hållbar förvaltning och uppfylla planeringsmålen God havsmiljö och hållbar tillväxt samt Marin grön infrastruktur och främjande av ekosystemtjänster.
- Innan underlag och planer för marint områdesskydd och marin grön infrastruktur är framtagna år 2020 behöver försiktighetsprincipen tillämpas för att inte riskera att planerade verksamheter påverkar naturvärden och ekosystem på ett ohållbart sätt.
- Havsplanen för Östersjön måste ta större hänsyn till kärnområden för den akut hotade Östersjöpopulationen av tumlare.
- Befintligt kunskapsunderlag inte är tillräckligt för att ange vindkraft som användning i områden som idag skyddas för sina höga marina naturvärden, eller hyser så höga naturvärden att ett långsiktigt skydd behövs.
- Sandutvinning generellt bör undvikas eller endast tillåtas i mycket begränsad omfattning.
- Ytterligare anpassningar av sjöfarten krävs för att minska påverkan på känsliga marina habitat och arter.
- Användning yrkesfiske behöver justeras för att ta ytterligare hänsyn till känsliga naturvärden.

Generella synpunkter

ArtDatabanken anser att havsplanerna bör omarbetas med ökad hänsyn till värdefulla marina habitat och arter samt hållbara ekosystem, för att i högre grad kunna bidra till att uppnå den miljöstatus i svenska hav som beslutats inom Sveriges miljömål samt i havsmiljödirektivet och EU:s naturvårdsdirektiv ([SFS 1998:1252](#) och [SFS 2007:845](#)).

För flera användningar, bland annat natur, visar planförslagen främst en bild av nuläget. Planerna behöver enligt ArtDatabanken sträva efter en mer framåtsyftande planering för att klara en hållbar utveckling i Sveriges hav.

För att klara en adaptiv förvaltning är det viktigt att nya förbättrade underlag löpande görs tillgängliga för fysisk planering och miljöprövning och att viktiga nya underlag införlivas i havsplanerna så fort som möjligt.

Motiveringen för utpekande av användning fiske är baseras på värdet av ekosystemtjänsten (75 % av landningsvärdet). Motsvarande faktor eller hänvisning till ekosystemtjänstperspektivet ingår inte som tydlig motivering till andra användningar, vilket ger en obalans i planerna till förmån för fiske.

Specifika synpunkter

Tema natur

För att det marina områdesskyddet ska bli ekologiskt representativt, sammanhängande och funktionellt krävs ett förstärkt och utvidgat skydd ([HaV 2016](#)) och havsplanerna ska komplettera nätverket av skyddade områden för att uppnå detta. Flertalet områden med användning Natur (N) omfattas dock redan av befintligt eller planerat marint områdesskydd. För att uppnå beslutade mål bör fler områden med användning Natur (N) pekas ut så att det marina områdesskyddet på sikt kan utvidgas.

För att omfatta behovet av ytterligare skydd och för att säkerställa en marin grön infrastruktur föreslår ArtDatabanken också att lokalt redan kända värde-trakter som idag inte omfattas av skydd ska minst anges med Särskild hänsyn till höga naturvärden (n) i havsplanerna.

ArtDatabanken anser att majoriteten av alla utsjöbankar inom planområdet sannolikt uppfyller kriterierna för Särskild hänsyn till höga naturvärden (n). Utsjöbankar är av särskilt värde för det marina ekosystemet genom sitt relativt opåverkade läge, sin höga biologiska produktion och rika mångfald. Flera arter av sjöfågel (bland annat den hotade ejdern och alfågeln) är beroende av utsjöbankar för födosök inför och under häckning, vid ruggning och under vinterperioden (i isfria områden). Exempel på utsjöbankar som bör få användning (n) är Campsgrund, Argos grund, Grundkallegrund och Märketskallen i södra Bottenhavet-Ålands hav.

Eftersom arbete med regionala handlingsplaner för marint områdesskydd nu pågår parallellt med nationell kartering av marina naturvärden samt utredning om fiskereglering, saknas ännu mycket underlag för att peka ut områden med huvudanvändning natur (N) i havsplanerna, samt vilka områden som kan omfattas av samexistens. När dessa beslutsunderlag blir klara behöver de snarast möjligt införlivas i havsplaneringen. Innan de är klara behöver försiktighetsprincipen tillämpas för att inte riskera att planerade verksamheter påverkar naturvärden och ekosystem på ett ohållbart sätt.

Det är också oklart i vilken grad havsplanerna bidrar till att uppnå planeringsmålet Marin grön infrastruktur och främjande av ekosystemtjänster, eftersom underlag för en sådan analys till stora delar saknas.

Det bör förtydligas att ett Natura 2000-områdes bevarandemål enligt Miljöbalken har företräde ([SFS 1998:808](#)) om andra intressen står i konflikt, även om dessa anges som samexisterande i havsplanerna. Det gäller bland annat områden med överlappande användning natur (N) och yrkesfiske, natur (N) och energi (E) samt natur (N) och sjöfart.

I havsplanerna skrivs att ”För de redan skyddade områdena säkerställer befintligt regelverk att de utpekade naturvärdena inte skadas eller störs.”. Detta gäller sällan för sjöfart och fiske (både yrkes- och fritidsfiske), som oftast inte regleras i Natura 2000-områden och naturreservat. Orsaken till detta är bland annat brist på kunskap om påverkanstryck och effekter. ArtDatabanken ifrågasätter därför hur de avvägningar gjorts som ligger till grund för utpekad samexistens mellan användning natur (N) och sjöfart eller fiske.

ArtDatabanken stödjer skrivningarna om att områden i Östersjön med framtida värde som klimatreferugier anges med Särskild hänsyn till höga naturvärden (n) i havsplanen (områdena Ö202, Ö233, Ö248, Ö262, Ö266, Ö269).

Marina däggdjur

För att bevara den akut hotade Östersjöpopulationen av tumlare krävs snabba och kraftfulla åtgärder och havsplanering är ett viktigt förvaltningsverktyg. Artdatabankens synpunkter på remissen baseras främst på Carlström & Carléns utredning ([Carlström & Carlén 2016](#)), som är ett viktigt kunskapsunderlag för förvaltningen av tumlare i svenska vatten.

Området kring Norra och Södra Midsjöbanken, samt Hoburgs bank är ett betydelsefullt kärnområde för Östersjötumlar och är till stor del skyddat som Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna. Området berörs dock av starkt trafikerade farleder och påverkan från fartygsbuller på tumlare behöver utredas för att avgöra behovet av regleringar i fartygstrafiken. Hela området är värdefullt för tumlare och även för övervintrande sjöfågel, bland annat den hotade alfågeln. Det är därför olämpligt att havsplanen anger användning energi (E) på

Södra Midsjöbanken (Område Ö248 i havsplanen), som istället bör få samma naturskydd som Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna (område Ö245 i havsplanen).

För Östersjötumslaren är Område Ö262 Norra Hanöbukten ett viktigt kärnområde under hela året. Användning natur (N) bör ges företräde framför andra användningar och de militära aktiviteterna i området behöver anpassas för att inte skada eller störa tumslaren genom buller eller annan typ av påverkan. Ett område för sandutvinning ligger inom området. ArtDatabanken ifrågasätter också lämpligheten av sandutvinning i detta område, eftersom den kan ha både direkt och indirekt negativ effekt på tumslare genom buller ([Tougaard m fl 2015](#)) och minskade födoresurser (dvs fisk).

Fiske med redskap som riskerar bifångst av tumslare bör förbjudas i alla artens kärnområden, framför allt i områdena Ö284 Sydvästkånes utsjövatten, Ö262 Norra Hanöbukten, Ö245 Hoburgs bank och Midsjöbankarna och Ö248 Södra Midsjöbanken,

Söder om Öland ligger ett område som nyttjas i hög utsträckning av tumslare under delar av året. Området motsvarar delvis Område Ö247 i havsplanen. Även här behöver militära aktiviteter, fiske och energiproduktion anpassas eller undvikas helt för att minimera påverkan på tumslarna.

Tema energi

ArtDatabanken anser att befintligt kunskapsunderlag inte är tillräckligt för att ange vindkraft som användning i områden som idag skyddas för sina höga marina naturvärden, eller hyser så höga naturvärden att ett långsiktigt skydd behövs. Trots detta föreslås energiutvinning i eller nära områden som redan skyddas inom Natura 2000-nätverket.

ArtDatabanken anser att en vindkraftspark på Stora Mittelgrund (område V302) inte är förenlig med dess höga naturvärden. Flera av de många ovanliga och rödlistade arterna på grundet lever i renspolad sand eller grus och är känsliga för grumling och sedimentation, vilket sannolikt är orsaken till att de försvunnit från kustnära områden. I området finns också hästmusselbäddar - ett minskande habitat enligt OSPAR. ArtDatabanken är dock medveten om den pågående tillståndsprocessen för vindkraftsutbyggnad på Stora Mittelgrund.

ArtDatabanken anser att användning energi (E) inte ska anges för områdena Natura 2000-området Finngrundet-Västra banken (B151 Utknallen) och Södra Midsjöbanken (Ö248). Båda dessa områden utgör viktiga övervintringslokaler för sjöfågel, bland annat alfågel som är en hotad art i Sverige.

Särskild hänsyn till höga naturvärden (n) bör anges i område B152 Västra Banken (Västra Finngrundet) och Ö285 Kriegers flak, eftersom de alla gränsar till Natura

2000-områden (jämför område B147 Finngrundens). ArtDatabanken är angelägen om att det redan givna tillståndet för vindkraft i område Ö285 Kriegers flak inte utvidgas areellt för att inte orsaka ytterligare störning i det angränsande Natura 2000-området Sydvästskånes utsjövatten, som skyddas bland annat för tumlare.

En mindre kommentar är att namnen på områdena B151 Utknallen och B152 Västra Banken (Västra Finngrundens) tycks vara omkastade, eftersom det är område B151 som omfattar Natura 2000-området Finngrundet-Västra banken och grundet Utknallen ligger inom område B152.

Tema lagring och utvinning av material

ArtDatabanken anser generellt att sandutvinning bör undvikas eller endast tillåtas i mycket begränsad omfattning, eftersom naturtypen sandbankar inte uppnår gynnsam bevarandestatus i Sverige och det därför inte är förenligt med art- och habitatdirektivet att minska dess kvalitet och/eller areal. ArtDatabanken anser att sandsugning inte ska tillåtas i eller nära redan utpekade Natura 2000-områden. Förutsättningar för biologisk återhämtning och eventuella kumulativa effekter måste alltid utredas inför ett eventuellt sanduttag för att säkerställa att biologisk mångfald, havsbottens integritet eller hydrografiska förhållanden inte påverkas på ett ohållbart sätt.

ArtDatabanken ifrågasätter lämpligheten av sandutvinning på Klippbanken i Område Ö262 Norra Hanöbukten, eftersom verksamheten kan ha både direkt och indirekt negativ effekt på den akut hotade Östersjötumslaren genom buller ([Tougaard m fl 2015](#)), annan störning samt minskade födoresurser, då området är högproduktivt för fisk ([SGU 2016](#)).

ArtDatabanken ifrågasätter om sandutvinning i Sandflyttan utanför Falsterbo (Ö284) är förenligt med bevarandemålen inom Natura 2000-området Sydvästskånes utsjövatten, som är värdefullt för gråsäl, knubbsäl och tumlare och som övervintringsplats för olika andfåglar.

ArtDatabanken stödjer planförslaget att inte ange sandutvinning som användning i följande områden, trots att SGU ([2016](#)) där har pekat ut intresseområden för detta: Stora Middelgrund (V302), Kriegers flak (Ö284), Södra Midsjöbanken (Ö248), Salvo rev (Ö231) samt Finngrundens, Östra banken (B148). Fyra av dessa områden ligger inom Natura 2000-områden och det fjärde i nära anslutning till ett sådant (Ö245), och sandutvinning medför risk för påverkan på bevarandestatusen för utpekade naturtyper och arter.

Tema transport och kommunikationer

Sjöfarten innebär negativ påverkan på bland annat känsliga bottenmiljöer, marina däggdjur och fågel. Det är viktigt att havsplaneringen bidrar till att minska dessa konflikter och ArtDatabanken ställer sig positivt till de utredningsområden för

sjöfart som anges i planerna, bl a för Område Ö231 Gotska sandön-Salvorev. ArtDatabanken anser dock, särskilt med tanke på framtida ökad sjötrafik, att ytterligare anpassningar av sjöfarten krävs för att minska påverkan på känsliga marina habitat och arter.

Tema yrkesfiske

ArtDatabanken anser att utpekande av användning yrkesfiske är för geografiskt omfattande i förslagen till havsplaner. Utpekandet bör följa samma tillvägagångssätt som för övriga användningar, så att endast områden av särskilt högt värde för yrkesfisket omfattas, istället för den schablonartade och ekonomiskt baserade avgränsningen med fångster motsvarande 75 % av landningsvärdet. Dessutom bör alla områden där natur (N) och fiske är utpekade som samexisterande ses över med syfte att begränsa yrkesfisket i områden där det riskerar att skada eller störa värdefulla och känsliga naturmiljöer eller arter.

Referenser

- Carlström J & Carlén I 2016. Skyddsvärda områden för tumlare i svenska vatten. AquaBiota Report 2016:04.
- HaV 2016. Handlingsplan för marint områdesskydd. Havs- och vattenmyndigheten rapport.
- SGU 2017. Förutsättningar för utvinning av marin sand och grus i Sverige. SGU rapport.
- SFS 1998:808. Miljöbalk (1998:808).
- SFS 1998:1252. Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.
- SFS 2007:845. Artskyddsförordning (2007:845)
- Tougaard J, Wright AJ, Madsen PT 2015. Cetacean noise criteria revisited in the light of proposed exposure limits for harbour porpoises. Marine Pollution Bulletin 90 (2015) 196–208.

Beslut om detta yttrande har fattats av programchef Lena Tranvik vid ArtDatabanken efter föredragning av konsulent Ingrid Wänstrand. Innehållet har utarbetats av Ingrid Wänstrand och Anna Westling (naturtypsansvariga marinbiologer), Henrik Thurfjell (ansvar marina däggdjur) och Kerstin Mo (ansvar marina evertebrater), alla vid ArtDatabanken, SLU.

Programchef Lena Tranvik

Konsulent Ingrid Wänstrand